

Proč právě Žatec?

PETER KLEPSCH

Dne 8. října 1938 přijela 1. tanková divize německé branné moci při plnění Mnichovské dohody do Žatce. Velel jí generálporučík Rudolf Schmidt, který se ubytoval v naší rodině. Byl to bratranec polního maršálka von Witzlebena, popraveného po neúspěšném puči ze dne 20. července 1944, který byl již tenkrát rozhodným nepřítelem nacistického režimu. Mojí matce řekl po Anschlusu (připojení k Říši): „Paní Klepschová, nemyslete si, že jste se nyní dostali do ráje.“¹

Jen několik hodin před příjezdem generála Schmidta zabránil policejní rada Orlíček, který byl šéfem žatecké policie tomu, aby projíždějící čeští uprchlíci z pohraničí plenili ve městě. Orlíček, věrný služebník nového státu, věděl, co je dlužen občanům obce, kteří byli mnohá léta svěření jeho ochraně. Dva lidé, Schmidt a Orlíček – Němec a Čech, kteří každý svým způsobem zůstali, zastávali právo a pořádek. Jejich jednání by mohlo být příkladné všem těm, kteří i ještě dnes myslí v nacionálních šablonách, a varováním před unáhleným úsudkem.

Radostné vítání německého vojska při vstupu do Žatce v roce 1938 (Spolkový archiv NSR)

Bylo by pokrytectvím popírat to, že Mnichovská dohoda byla tehdy pocítována skoro všemi Žatečany jako akt spravedlnosti. Pro německou třetinu obyvatelstva Čech a Moravy byla smlouva ze St. Germain aktem bezpráví, protože dala všem národům východní a střední Evropy právo na sebeurčení, jen s výjimkou Němců a Maďarů v Čechách a na Moravě², a tím se stavěla bez rozpaků proti původním válečným cílům spojenců. Donuceni vojenským násilím a bez možnosti se podílet na přípravě ústavy³, měla německá část obyvatelstva mnohonárodnostního státu,

opatrně řečeno, jen málo sympatií pro jeho existenci⁴.

K tomu ještě přišla uražená hrdost násilným aktem, který učinil z kdysi státotvorných občanů nyní jen „trpěnou menšinu emigrantů“. Tak doslova se vyjádřil sám prezident Masaryk k německým protestům proti odepření práva sebeurčení. Přece se ale podařilo filozofickou zralostí prezidenta v následujících letech poměry mezi národnostmi zlepšit a do poloviny třicátých let je učinit snesitelnějšími⁵.

Ale neúprosný běh dějin měl ukončit cestu do „druého Švýcarska“. V Německu se dostal v roce 1933 Hitler k moci a 1935 po těžce nemocném „prezidentu osvoboditeli“ následoval Beneš. Ten jemný kvítek naděje na férovou a mírovou koexistenci obou národů, který někdy dobově klíčil, tak brzo vyprahnul.

V ČSR vyvolala pozemková reforma ze začátku jen národnostní a méně hospodářské problémy⁶. Postižení velkostatkáři se cítili spíše světovými občany, ale uvolněné statky byly v pohraničí obsazeny skoro výhradně jen Čechy⁷, se všemi následky jako např. založení nových českých škol atd. Výjimečně se někdy mohli i Němci podílet na pozemkové reformě, avšak museli přesídlit do vnitrozemí a byli brzy obětí národnostní izolace.

Mnohem kritičtější byla situace německých úředníků⁸. Mohli zůstat ve státních službách jen po absolvování velmi náročných jazykových zkoušek, a ještě vyšší překážky se stavěly bývalým důstojníkům, kteří chtěli dále sloužit u armády⁹. Tak byla existence mnoha rodin těžce ohrožena už za Masaryka a mnozí bývalí úředníci nebo důstojníci museli pracovat jako obchodní zástupci a případně se protloukat v pro ně cizích povoláních. Situace se ještě zhoršila v třicátých letech, když stát zadával objednávky skoro výhradně jen českým podnikatelům nebo řemeslníkům a zemědělství trpělo pod následky světové hospodářské krize¹⁰.

V sudetoněmeckých kruzích se začalo pošilhávat přes hranice, protože Hitler se rychle vypořádal s nezaměstnaností, zatímco počet zaměstnaných především v německy mluvících oblastech ČSR drasticky ubýval. Hitlerův teror byl v době německé olympiády držen na uzdě a spousta lidí vně německých hranic viděla ve své nouzi v Německé říši jen světlo a ne stíny.

Peter Klepsch v kasárnách v Postoloprtech 2010 (archiv SPIEGEL)

Koho by udivilo, že Henleinova Sudetoněmecká strana, která mimochodem byla otevřená i pro Židy²³, požadovala autonomii Sudet na ochranu hospodářství trpícího nouzí. To způsobilo ztráty německým „aktivistům“²², kteří usilovali o spolupráci s republikou, protože ovšem opora Prahy byla čím dále slabší, a tak při dalších volbách neuspěli²³. Teprve po „Anschlusu“ (připojení) Rakouska k německé říši učinil Beneš svým německým spoluobčanům další návrhy a nabídky, nabízel příliš málo a příliš pozdě, aby přicházející pohromu a neštěstí mohl odvrátit²⁴ – sedm měsíců později vpochodovali říšské jednotky do Československa.

Sudetští Němci, cítíce se vždy jako Rakušané, viděli svoje spojence a záštitu vždy ve Vídni. S pádem Vídně viděli svou alternativu nyní v Berlíně a chtěli, hnáni strachem o existenci a zraněným právním pocitem, a ovlivnění také romantickou představou dějin, domů do Říše²⁵. Když potom také světová veřejnost brala jejich otevřenou ránu na vědomí, způsobenou Pařížskými smlouvami a pokusila se Mnichovskou dohodou o napravení, naplnil se jejich neblahý osud.

Po této nutné exkurzi do velké politiky se vraťme nyní znovu do Žatce. Město čítalo v roce 1900 15.758 obyvatel. Z nich se hlásilo 430 k české národnosti. Roku 1930 narostlo obyvatelstvo, přesto, že válka si vyžadovala mnoho lidských obětí, na 18.100 hlav mezi nimi nyní již 3.156 Čechů a převážná část z 1.859²⁶ Židů se hlásila k německé národnosti.

Ze zvýšení podílu česky mluvícího obyvatelstva je zjevný etnický tlak v pohraniční oblasti na německy mluvící část obyvatelstva. Přece jen zůstalo město ušetřeno krvavých represálií českým vojskem v březnu 1919, které si vyžadovaly v jiných místech mnoho mrtvých a zraněných mezi protestujícími německými obyvateli a tím otrávil atmosféru v novém státě již od samého počátku²⁷.

Pravdě je nutno dát úctu: Žatec byl bohatým městem, jehož občané nedávali lehkovážně v sázku majetek a život. Průmyslová města s německy mluvícím obyvatelstvem již silně trpěla hospodářskou krizí. Finanční prostředky, kterými město Žatec ovšem oplývalo díky pili řemeslníků, lukrativnímu pěstování chmele a zeleniny a obchodem těmito produkty, svedly město v roce 1933 k tomu, aby ve svých zdech uspořádalo slet německé tělocvičné jednoty (Deutsch-völkischer Turnverein). Tak Žatec následně „páchnul“ tím, že se stal pařeništěm Henleinovského hnutí²⁸.

Tehdy, to je jisté, nebyli ve městě a okolí ideologové nacistického ražení, ale v roce 1938 mnoho sympatizantů pro připojení k Německu²⁹. Byli to lidé, kteří svého času stáli před ruinem, a jejichž hospodářská existence byla zachráněna zakončením české represe.

Konrád Henlein (druhý zprava) vedle Hitlera v době po „připojení“. Později byl přímo podřízen Hitlerovi jako „říšský komisař pro sudetskou župu“ se sídlem v Liberci (Spolkový archiv NSR)

Z 1.859 Židů žilo v květnu 1939 v městě již jen 200²⁰. Převážná většina, zámožná a dalekozraká, se před Mnichovskou dohodou přemístila do ciziny, nebo do vnitrozemí²¹. Tak počet obětí, které si vyžadovala Hitlerova rasová šilenost, alespoň v blízkém okolí našeho domova zůstal poměrně malý. Vážili jsme si našich židovských spoluobčanů jako dobrých lékařů, advokátů a férových konkurentů v hospodářském životě²². Hůře na tom byla

Teror byl pro Hitlera a Henleina prostředkem k prosazení národně nacionalistických zájmů: Oddíl „Sudetských dobrovolníků“ (Freikorps) nastoupil 10. října 1938 v Mimoní, kdy přivítal německé vojsko (Spolkový archiv NSR)

smíšená manželství, německo-židovská. Tito lidé byli stále šikanováni nacistickými orgány, poníženi a ohroženi, závislí na pomoci přátel, kteří často mohli pro ně dělat jen velmi málo.

Extrémní antisemitismus, stejně jako zášť proti Čechům, v saturované atmosféře našeho města nikdy neexistoval²³. Většina neněmeckých spoluobčanů byla v tehdejší společnosti dalekosáhle integrována. Nevoli pocítili jen ti Židé, kteří jako politikové nebo žurnalisté německé většině v národnostním boji vpadli do zad, a ty české orgány, které se nechaly instrumentalizovat k národnostnímu útlaku z Prahy²⁴.

Je tu také na místě zabývat se v Praze zrozeném heslem o vyhnání Čechů na podzim 1938. V zásadě měl každý Čech, který žil v Žatci již před rokem 1910 možnost požádat o německé státní občanství. To využilo také hodně českých občanů, ale také řada politicky nenápadných lidí, přistěhovaných teprve po roce 1919, kteří měli solidní existenci. Emigrovali v prvé řadě úředníci policie, dráhy a pošty, kteří nemohli čekat od Německa pracovní místa ani penzi. Oni všichni mohli svůj pohyblivý majetek transferovat, a pokud měli pozemky, tyto také prodat²⁵.

Abych jmenoval konkrétní případy: v Žatci zůstali: vysoce vážený právník Dr. Vilém Kříž, obchodník chmelem Rudolf Holub, speditér Řánek a obchodník uhlím Rožka. Češi zůstali i na venkově, sedláci, kteří dostali polnosti předešlou pozemkovou reformou: velkostatkář Firbas v Milčevsi a rodiny Průha a Renč ve Staňkovicích. Navíc jsou pisateli tohoto článku známy tři vůdci Hitlerjugend českého původu, kteří v roce 1945 bez úhony vyměnili strany, zatímco němečtí antifašisté přišli z koncentračního tábora nebo z německého vězení rovnou do českého pracovního tábora a museli potom po vyvlastnění svého majetku jít do exilu. Díváme-li se na konkrétní události v našem rodném městě, je jasné, že v roce 1945 mnoho lidí vzhlíželo vstříc změnám událostí starostmi, ale ne v zoufalství²⁶.

Krátké opojení z domnělé svobody pro nás končilo přesně po „připojení“ židovským pogromem 9. 11. 1938 nazvaným „kříšťálová noc“. Ke cti žateckého obyvatelstva je třeba uvádět, že to bylo nařízeno z venku, končilo relativně mírně a na žádný pád nebylo „výrazem spontánního lidového hněvu“, jak by Goebbels chtěl, aby se myslelo²⁷. Lidi s přemýšlivou myslí ještě více pomátlo, že německá branná moc v březnu 1939 pochodovala sněhem a ledem na Prahu²⁸. Narušilo to důkladně pocit spravedlnosti mnoha Žatečanů neboť právě byla s velkým úsilím vybojována národnostní nezávislost sudetských Němců, a nyní se muselo pohlížet na to, jak byla druhým pod nicotnou záminkou vzata. Žádný dobrý příklad pro národ, který se považoval sám za morálně bezúhonný a v právu.

Potom po půl roce přišla válka. Nikým nevídaná, vzbuzovala strach, obzvláště starší generaci, mající v paměti ještě poslední válku, která skončila pro české Němce ka-

Žatecká synagoga v roce 1910 (privátní archiv J. Bláha)

tastrofou. Po prvním opojení vítězstvím v Polsku a Francii bylo slyšet jásání křiklounů, které znělo jako příslovečné pískání si v černém lese nebo také povyk málo slabozrakých typů. Skoro zároveň s porážkou u Stalingradu se prvně potají proslýchalo, že byly spáchány zločiny v Polsku a starostlivé matky započaly držet příliš naivní syny v pozdálí od SS.

Zatímco v nedalekém Mostu započaly padat pumy, zůstal Žatec, až na mrtvé padlé na frontě, od války ušetřen. Hladovět se celkem nemuselo a kdo se nemohl zcela nasytit, mohl svůj jídelní lístek doplnit v záviděném protektorátu. Čeští sousedé totiž nemuseli na vojnu a zásobování potravinami bylo spíše lepší, než Němců v říši. Teprve v dubnu 1945 si vyžádal nálet na „malé“ západní nádraží první oběť civilistů ve městě. Když hořely Drážďany, byl válečný hluk slyšet i přes hory a nikdo už neměl iluze o tom, jak skončí válka. Jediná otázka nyní byla, zda přijdou Američané nebo Rusové?: Optimisté doufali stále ještě v Američany, kteří stáli před Karlovými Vary. Realisté se právem obávali toho, že si Stalin nenechá ujít „citadelu Evropy“.

V ranních hodinách 9. května, v den německé kapitulace, byla tato otázka vyřešena a několik dnů se myslelo, že okupačním režimem Rusů, kteří se relativně plenění a znásilňování zdržovali²⁹ – měli za to, že jsou v českém městě – je už nejhorší překonáno. Zdejší občany mluvící slovanským jazykem jsme znali a neočekávali nic zlého od nich. Jim také nebylo ublíženo.

Žatečané nebyli na to, co mělo přijít připraveni. Samozřejmě viděli na jaře 1945 změnu situace s obavami, ale nepropadli v zoufalství. Později se sudetským Něm-

cům vyčítalo, že v roce 1938 zradili republiku, a že za to vyvlastnění a vyhnání je jenom spravedlivé. Čeští Němci toto ovšem neočekávali. Nespáchali Češi z nacionálního důvodu v roce 1918 také zradu na svém státu, Rakousko – uherské monarchii? Proč by tedy měli být nyní Němci potrestáni za to, že rebelovali a opustili mnohonárodnostní Československo? Toto si neuměli představit.

První tři týdny toužebně očekávaného míru byly ovšem znepokojivé. Jenom hodiny před koncem války prošel Žatcem evakuační transport z koncentračního tábora Terezín. Zanechal zde oběti epidemie a výčitky viny. Také skupina slezských dětí se ocitla koncem války v Žatci a byla pod hrozbou zastřelení rozdělena Rusy do žateckých rodin k péči. Kolovaly hrozné zprávy z jiných německých měst, ale nikdo netušil, jak hrozné to dopadne v Žatci. Sovětská armáda Žatec náhle opustila³⁰.

Prvního června se zaplnilo město českými uniformami³¹ a šeptem se roznášela zpráva: „všichni Němci budou vyvlastnění a vyhnání“ anebo „v Postoloprtech zmizeli náhle všichni němečtí muži a ženy“. Nechtělo se tomu věřit, ale starému Žatci uhodila doslova poslední hodina, neboť po vyhnání žateckých mužů zůstaly žatecké radniční hodiny stát.

Co následovalo: lépe podávaná česká vyšetřovací zpráva, střízlivěji a trefněji, než by to mohly říci traumatické vzpomínky posledních německých svědků, kteří přežili. Přesto chce komentátor vnést trochu pořádek do chronologie těchto hrůzostrašných dnů, které v oficiálním textu působí trochu neuspořádaně.

Již v sobotu 2. června byl u jižní zdi žateckého nového hřbitova zastřelen neznámý počet lidí. V dnes neznámém masovém hrobu má ležet skoro sto lidí, mezi nimi také ti,

Sovětské tanky přijíždějí 2. května 1945 do Brna (Spolkový archiv NSR)

kteří zemřeli na následky svých zranění v žateckém lazaretu³², dále také částečně svědkové týraní, kteří ze strachu před násilím spáchali sebevraždu a váleční zajatci.

V neděli 3. června bylo hnáno asi 5000 žateckých mužů v nejméně dvou kolonách do 15 km vzdálených Postolopr. Původně tam měly být zavlečeny všechny 13ti – až 70tileté osoby mužského pohlaví. Zřejmě však byli zadrženi lidé mezi 66 a 70 roky na nádraží a byli hned dáni do žateckého tábora. Již na náměstí byli první mrtví. Pochod do Postolopr byl provázen bitím a slabí a nemocní byli zastřeleni. Po příchodu do kasáren všichni museli usednout na nádvoří a v případě, že vstali hrozilo zastřelení. Nebylo dovoleno ani vykonat tělesné potřeby.

Někdy v noci přišli političtí vězňi z žatecké věznice³³. Ti byli uvězněni v západní části kasáren, která byla zajištěna ostnatým drátem. Tam byl tzv. „blok smrti“: „Ti, kteří sem vstupují, nechť se vzdají všech nadějí.“ (Dante)

Pondělí 4. června: Po noci strávené na dlažbě staré postoloprtské jezdecké kasárny se ráno začalo na nás zcela nemotivovaně střílet. Bylo mrtvých a raněných³⁴. Pod výhrůžkou zastřelení jsme museli vyprázdnit kapsy a odevzdat veškeré cennosti, při následné tělesné vizitaci bylo i další naše vlastnictví zničeno, i léky. K polednímu přijížděla nákladní auta. Přijeli vyzvednout lékaře, zaměstnance žatec-

Žatec, náměstí Svobody: Zde se museli 3. června 1945 shromáždit muži a chlapci od 14 let k pochodu do Postolopr (archiv Nadační spolek Žatec)

Postoloprtský kasárenský vršek, litografický tisk, E. Kutschera 1835 (archiv Nadační spolek Žatec)

kých městských podniků a dalších potřebných povolání, jejichž pracovní síla byla potřeba. Položidé a manželé židovských žen směli zpět do města. Mnoho z těchto vyzvednutých však muselo v Žatci znovu do tábora. Večer museli ti, kteří zůstali za zpěvu nacistických písní běhat kolem kasárenského dvora. Kdo ze slabosti zůstal pozadu, byl bitý.

Úterý 5. června: Již ráno začíná selekce zajatých spojená s opakovanou tělesnou vizitací. Se zajatými členy SS, SA a vojáky, kteří se vrátili z fronty, putují všichni bývalí členové bezpečnostní stráže a SdP (Sudetoněmecká strana) a několik málo funkcionářů NSDAP, kteří nějakým nebo jiným způsobem doposud nezmizeli, do bloku smrti. Dohromady více než 500 mužů mezi nimi i krátce před důchodem školní rektor Emil Tutschka, který jako okresní předseda včelařů zřejmě ohrožoval bezpečnost tohoto státu. Někteří byli oběti čisté svévolle – nebyli členy žádné výše popsané organizace.

Zbytek mužů, „lehčí“ případy?, mohl noc strávit na dlažbě kasáren. Ostatní byli nahnáni do místnosti kasáren, kde stojíce jeden těsně vedle druhého museli spát ve stoje za nedostatku vzduchu. Ještě za ranního svítání byla odvedena první skupina z „bloku smrti“ směrem do Levonické bažantnice. Nikdo z nás se s nimi již neshledal.

Středa 6. června: Tento den byl jediným krvavým chodem. Zatím, co první autobusy ze Záluží (Maltheuern) přijely pro mladé hochy, aby je odvezly k nuceným pra-

Bohuslav Marek (2. vlevo) s Pavlem (vlevo) a s bratry Petroluky (archiv Nadační spolek Žatec)

ství se odvážil Erich Kindermann se svojí motorkou. Je položidem a přinesl chleba a dopisy pro některé z nás a také fámu, že v Žatci dlí britská komise. Utěšoval nás, že kdo nebyl u partaje³⁷, přežije.

Přímo do toho krvavého šílenství přijela nákladní auta vezoucí chleba. Patnáct lidí se muselo dělit o jeden bochník. Pro mnohé první sousto od soboty večer. Vodu nabíráme z příkopu³⁸, je okořeněna pulcem, a jak dnes víme, i špetkou mrtvolného jedu.

Večer musí také „lehčí případy“, do přeplněné stáje. Zřejmě měl být odchod kandidátů smrti nepozorován. Faktor, který nám dodal odvahy a nechal nás doufat, že přežijeme³⁹.

Čtvrtek 7. června: „Lehké případy“, mezi nimi i já, byli propuštěni a přišli do žateckého tábora. Kdo nebyl ovšem schopen chůze, byl na pochodu zastřelen, mimo jiné stavitel Heinzl ještě v Postoloprtech a na cestě páter Max, který byl guardianem žateckého kapucínského kláštera⁴⁰. V obou případech v dohledu kronikáře, který v pozdních poledních hodinách ještě jednou vkročil do svého rodného města, plný hořkostí pro celý život a maje střep granátu z postoloprtských dnů v stehně⁴¹.

V pátek dne 8. června opustili všichni Žatečáci, až na málo výjimek, kasárna. Bylo třeba místo pro další kandidáty smrti, neboť vraždění v Postoloprtech pokračovalo⁴². Bereme-li jako základ počty, které byly zjištěny z následujících dokumentů, tak

cím, ukázal kapitán Langer této generaci ještě, jak statečnému muži je třeba umírat³⁵. Z bloku smrti bylo slyšet hlasité a útrpné výkřiky. Více zajatců bylo před našima očima mláceno jako zvířata. Krvavý teror a horoko hnalo některé muže doslovně k šílenství. Kdo se ovšem nemohl ovládnout, ten byl odstřelen. V poledne se dělo hrozné představení, bylo zastřeleno pět čtrnáctiletých kluků. Uspořím si detaily. Jsou snestitelné pouze s dobrými nervy³⁶.

Do toho pekelného šílen-

přicházíme, připočteme-li Němce zastřelené ve Vadkovicích⁴³, Kounově⁴⁴ anebo na žatecké hřbitovní zdi, zcela lehce na 1.500 „zmizelých“ na žateckém okrese⁴⁵, jak uvádí Staňkova kniha⁴⁶. V těchto počtech není zahrnuta dobrá stovka sebevražd a miminka, která musela umřít,

protože vrchnost jim odepřela zásobovat je mlékem. Podle vyšetřování Červeného kříže bylo jen v žateckém ženském táboře 75 miminek zemřelých hladem.

Vzhledem k těmto hrůzám je těžko se zabývat v klidu viníky. Na předním místě stojí beze sporu kapitán Jan

Zicha, který byl tenkrát známý pod krycím jménem „Petrov“, a který se následně stal v roce 1947 předsedou okresního národního výboru v Žatci. Veškerá jeho činnost vnucuje domněnku, že Petrov/Zicha byl při nejmenším kryt ministerstvem národní obrany. Jako šéf obskurní rozvědné jednotky měl moc odvolat majora Duřtu z funkce posádkového velitele jen proto, že Duřt nesouhlasil z jakéhokoliv důvodu s akcí organizovanou „Petrovem“. Rožka, který se též pokusil zabránit nejhoršímu, byl ohrožován samopalem. V Postoloprtech se objevuje „černý Petr“ – tak byl potají svými oběťmi nazýván – s hotovou proskripční listinou⁴⁷ a chladnokrevně odškrťává vraždy.

Markovi ukládá již před započítím akce, aby obstaral lopaty a nehašené vápno. To je organizovaná masová vražda a není to spontánní akt pomsty frontových vojáků, tak jak chce protokol vsugerovat. Listinu smrti ostatně obdržel Zicha od Karla Haase⁴⁸, komunisty, který se za vloupání dostal do koncentračního tábora. V roce 1945 byl potom policejním velitelem v Žatci. Kariéra připomínající operu „Krejcarova“ ideologického souvěrce Bertholda Brechta.

Vraťme se ale k Petrovi/Zichovi. Podle vlastních údajů byl narozen v Žatci, pod jakým jménem zůstává neobjasněno. Zřejmě byl učite-

Vyhláška Národního výboru v Žatci z 13. června 1945 (Regionální muzeum K. A. Polánka v Žatci)

lem, emigroval v roce 1939 nejdříve do Rumunska, později se přihlásil k čs. armádě v Anglii. Odtud šel do Ruska a vstoupil do „Svobodovy armády“ (československé zahraniční armády) v Rusku⁴⁹. Ta byla složená z přinucených slovenských válečných zajatců, volyňských Čechů⁵⁰ a komunistických emigrantů prostoupených politrukou⁵¹ s nejvyšším ideologickým vysvěcením. K posledně jmenovaným patří „černý Petr“ zcela jistě. V Postoloprtech vydával jen rozkazy přes svou nízkou důstojnickou hodnost také kapitánu Černému, který sloužil taktéž na východě a utržil tam střelnou ránu na hlavě. Možná to vysvětluje jeho krutost – dal zastřelit pět nešťastných chlapců. Zdá se, že Čubka velel nočním popravám a obohatil se na skvostech zajatců.

Je zcela zřejmé, že z Marka chtěli udělat před vyšetřovací komisí obětího beránka. Ten však předvídal tento záměr a v předvečer komunistické revoluce prokázal hodně odvahy. Jestliže prosvítává v průběhu vyšetřování místy světlo pravdy, tak díky jemu. Marek byl fluta, kterého přinutili být náčíním, který však nebyl zločincem. Potají zachránil některým život⁵² a také se pokusil, aby pět chlapců vyvázlo jen bitím, ale také zastřelil na požádání kapitána Langeru a obohatil se na našem neštěstí. Přece jen jako velitel žateckého ženského tábora v některých případech zabránil znásilnění žen, také ze stran Rusů. Stal se sice vrahem, ale nesudme ho příliš přísně. To stejné platí i pro bratry Petrolukovi, kteří byli jen zesurovělymi všiváky, ale ne rozenými vrahy⁵³.

Vedle vrahů tu byli ještě nestoudní zloději. Činili se ve stínu hlavních pachatelů, a proto byli méně nápadní. Zvláštním exemplářem toho druhu byl právník a státní úředník Dr. Petrášek. Jeho vášeň pro staré mince prosvítává dokonce ve vyšetřujícím protokole. Nechá umřít krajana Dr. Kříže a přísvojuje si jeho proslulou numismatickou sbírku.

Dr. Kříž měl také dva nevlastní syny, Karla a Arnošta Zulegra. Petrášek zamknul Karla, který trpěl srdeční chorobou do tmavého sklepa a odebral mu léky. Brzy na to Karel umřel, zatímco Arnošt je pod nicotnou záminkou postaven před mostecký soud, musel následně pracovat skoro dva roky v dolech, ale byl zproštěn viny v roce 1947. Petráškovo známé politování, že neumřelo dost německých dětí hladem, bylo německým táborovým lékařem Dr. Brüchertem pro potomstvo natočeno na magnetofon v naději na spravedlnost.

Na závěr této místní exkurze je stavěna opět otázka: Proč zrovna Žatec? Není sice náhoda, že vrchol krvavých událostí se odehrává rok po Lidicích⁵⁴. Avšak všude v Sudetech se na rozhraní května a června 1945 vraždilo. Jenže nikde s tak dobře organizovanou intenzitou jako na Žatecku. Brno a Praha jsou velkoměsta a též počet ústeckých obětí nedosáhlo, přes vyšší počet

obyvatelstva, ani polovinu mrtvých žateckého okresu⁵⁵. Vedle 1.300 potvrzených vražd v Postoloprtech byly ještě provedeny početné menší hromadné vraždy, např. ve Vadkovicích⁵⁶.

Také v sousedních okresech Podbořany, Kadaň⁵⁷, Chomutov⁵⁸ a Most⁵⁹ přišly stovky Němců o život. Vše to v obvodu 1. čs. divize, tedy pod dozorem generálů Španiela a Klapálka, kteří byli též v roce 1947 vyslýcháni, ale nikdy nedošlo k soudnímu líčení nebo obžalobě. Šlo tu vždy o regulérní vojsko a nikoliv o „nedisciplinované bandy“, jak se vždy předstíralo. Pohádka o Werwolfu⁶⁰, který měl údajně ještě týdně po skončení války působit, je již v protikladu s Rožkovou výpovědí „Němci byli krotcí jako beránci“⁶¹.

Němečtí vojáci ve zničených Lidicích (Spolkový archiv NSR)

Slet tělocvikářů roku 1933 asi nepronikl do vědomí vojáků, kteří zčásti žili v cizině, ale hrál snad roli v možných příkazech z Prahy⁶². Více pravděpodobné je, že to byla nevraživost velitelů⁶³, kteří na Dukelském průsmyku utrpěli citelnou porážku a jistě táhl také příklad sovětských oddílů. Ale z dokumentů, které jsou k dispozici vysvítá, že to byly nadřazené orgány z Prahy, které s rozkazy jako např. „... zabít co nejvíc Němců“ vnesly do událostí teprve vervu⁶⁴.

Je to hanba pro vládu, která tehdy o sobě prohlašovala, že je příkladem pro humanitní demokracii, že takové zločiny kryla anebo dokonce podporovala. Bylo již dost zla vyhnat miliony vydrancovaných lidí do zcela zničené, hladovějící sousední země. Tím, že mnoho mužů padlo ve válce a ti, kteří přežili a byli ještě živitelé rodin byli zavražděni, byl splněn genocid na celé národní skupině⁶⁵. Bohužel k těmto činům se v Praze dlouho mlčelo.

1. Rudolf Schmidt (1886-1957), ke konci generálplukovník, výslovně zakázal během válečného tažení proti Francii plenění a nasadil již před válkou důstojnické hlídky, které měly za úkol případně i ozbrojenou mocí postupovat proti jednotkám SS. V protikladu k běžné praxi prosadil korektní zacházení s ruskými válečnými zajatci. Po bitvě u Stalingradu, kritizoval opakovaně válečné vedení a vyjádřil se nepříznivě proti Hitlerovi, z odkazu na jeho zkušenosti z 1. světové války. V roce 1943 byl z vojska (Wehrmacht) propuštěn po tom, co jeho bratr jako špión spáchal sebevraždu. Vzhledem k povážlivým dopisům, které byly u jeho bratra nalezeny se dostal přechodně do psychiatrické léčebny.

2. Mimo Němců a Maďarů se to tehdy v Československu týkalo i polské a rusínské minority. Bývalé Slezské vojvodství Těšín s převážně polsky hovořícími obyvateli bylo koncem války obsazeno Polskem, následně ovšem českým vojskem dobyt zpět. Později ovšem muselo Československo přistoupit na rozdělení.

3. V Revolučním národním shromáždění, které vzniklo 14. listopadu 1918 a následně vypracovalo ústavu, byli zastoupeni pouze Češi a Slováci, ostatní minority nebyly brány na zřetel. Nutno je však podotknout, že Němci z českých zemí na podílení při vypracování ústavy neměli zájem, neboť se chtěli zúčastnit na Německo-rakouském národním shromáždění ve Vídni 4. března 1919, čemuž jim bylo ovšem zabráněno.

4. Pro odmítání Československého státu se vžil pojem „negativismus“, který použil předák Německé nacionální strany (Deutsche Nationalpartei) Rudolf Lodgman von Aue 1920. Byl odůvodněn okolností, že minority nebyly na výstavbě nového státu zúčastněny. Protější pozici zastávali „aktivisté“, ke kterým patřili němečtí sociální demokrati, Německá sociální-křesťanská lidová strana a Svaz německých zemědělců. Tito propagovali spolupráci v naději změny v názorech Čechů a Slováků vzhledem k úpravě ústavy týkající se německé minority. V roce 1926 skutečně došlo k vytvoření nadnárodní vlády v Praze, která pokračovala v rozdílném složení až do jara 1938.

5. Designovaný prezident Tomáš Masaryk prohlásil 22. prosince 1918: „území, obývané Němci, jest území naše a zůstane naším....my jsme vytvořili náš stát; tím se určuje státoprávní postavení našich Němců, kteří původně do země přišli jako emigranti a kolonisté“. Dále sice doplnil, že minority budou mít plná národní a občanská práva, ale přesto tato slova zůstala jako první slova trvale ve vědomí Němců v českých zemích ...

6. Jako jediná země ve střední Evropě provedla Československá republika po 1. světové válce pozemkovou reformu, tedy vyvlastnění velkostatkářů (přes 150 hektarů orné půdy a 250 hektarů celkového majetku, včetně lesů) ve prospěch malých rolníků a pastýřů.

7. Tím se měla revokovat ztráta „české půdy“ vyvlastněním husitské šlechty v roce 1620, neboť šlechtici, kteří vlastnili půdu, se považovali převážně za Němce. Reálně ztratili tím Němci 42 % své půdy.

8. Úředníci a soudci museli během půl roku prokázat znalosti českého jazyka, jinak byli propuštěni. Mezi rokem 1921 a 1930 tak ztratilo tímto způsobem 33000 českých Němců zaměstnání ve státní službě, za ně bylo zaměstnáno 41000 Čechů. Následkem bylo, že mimo školní služby byl počet německých úředníků daleko pod podílem Němců na celkovém počtu obyvatel.

9. Bratři Petera Klepsche Wilhelmovi se podařilo přijetí v Československé armádě. Podle něj však rozhodnutí komise nebyla učiněna vždy z věcného hlediska.

10. Dvě třetiny nezaměstnaných následkem hospodářské krize byli Němci. Toto byl především důsledek koncentrace exportně orientovaného lehkého průmyslu v pohraničí, jehož industrializační stupeň patřil k nejvyšším v Evropě. Ten trpěl krizí nejvíce. Oproti tomu vzrostl výrazně zbrojní průmysl, který však byl převážně umístěn ve vnitrozemí. V roce 1936 přikázal ministr obrany, že též německé firmy musí zaměstnat české dělníky v tom objemu, který odpovídá národnímu okolí. Toto vzbudilo ovšem podezření, že Češi zneužívají krizi k národnostnímu politickému účelu.

11. Konrad Henlein založil 1. října 1933 Sudetoněmeckou vlasteneckou frontu (Sudetendeutsche Heimatfront). Krátce před tím se „Německá nacionální-socialistická dělnická strana“ (DNSAP) a „Německá

nacionální strana“ rozpustila, aby přešla svému zákazu. „Vlastenecká fronta“ se později přejmenovala na „Sudetoněmeckou stranu“ (SdP). Postupně přejala Sudetoněmecká strana funkcionáře, politiky a členy těchto stran. Antisemitská DNSAP měla úzké kontakty k hitlerovské NSDAP a také SdP v následných letech byla masivně podporována finančně Hitlerem.

12. „Aktivisté“ viz patová poznámka 4.

13. Při volbách v roce 1935 získala Sudetoněmecká strana (SdP) 44 z 66 německých křesel v pražském parlamentu a stala se tak vůbec nejsilnější politickou stranou.

14. Henlein začal v roce 1933 jako „aktivista“ a přitom ujišťoval svoji loajalitu k Československému státu. Po připojení Rakouska k říši prohlásil, že se jednálo pouze o taktický postoj. Není ovšem vyloučeno, že tehdy jednal z přesvědčení, a že jeho obrat byl pouze reakcí na intrasigetní politiku Čechů, především ze strany Beneše. K tomu je ovšem též nutno zohlednit okolnost, že Benešovi pro rozsáhlé nabídky Němcům chyběla podpora veřejnosti, a že by v parlamentu neuspěl. Jinak než Hitler byl závislý na většinách v parlamentu a veřejném mínění.

15. Politický směr však byl určen již dříve. Už v listopadu 1937 se Henlein v dopise ztotožnil s hitlerovskou expanzivní politikou. Otevřeným cílem od tohoto data bylo připojení sudetských oblastí k Německé říši, které bylo připravováno také teroristickými akcemi. Henlein založil na rozkaz Hitlera tzv. „Sudetoněmecké sbory dobrovolníků“ (Sudeten-deutsche Freikorps), které provedly více než 200 teroristických akcí, při kterých bylo zabito více než 100 lidí.

16. Skutečný počet Židů v Žatci činil v roce 1930 při sčítání obyvatelstva ovšem pouze 944 Židů (Výstava spolku Förderverein der Stadt Saaz/ Žatec e. V. v regionálním muzeu v Žatci v listopadu 2010, www.zatec-zide.eu). Klepsch převzal číslo podle vlastní výpovědi s dnes již neznámého zdroje, který se týkal počtu též tzv. asimilovaných Židů. Tím rozumíme bývalé příslušníky židovského společenství, kteří přešli ke křesťanství, nebo jako nevěřící odmítli se při sčítání přiznat k židovství.

17. V listopadu 1918, tedy ještě před uzavřením mírové smlouvy, obsadilo české vojsko se souhlasem Francie Sudety. K podstatnému odboji však nedošlo, neboť převažovalo spíše ulehčení spojené s jistotou ochrany před pleněním. Přesto došlo, proti ministerským příkazům, na některých místech k násilným přehmatům, které vypjaly atmosféru. V Kadani bylo 4. března 1919 zastřeleno Československým vojskem 25 Němců, kteří demonstrovali pro práva na sebeurčení. V těchto březnových neklidech přišli o život i Češi.

18. Jako vůdce „Sudetoněmeckého tělocvičného svazu“ (od roku 1931) se pokoušel Henlein tento politicky instrumentalizovat. Češi měli podobný militantní tělocvičnou organizaci „Sokol“, která též se nevyhýbala provokacím s Němci.

19. Henleinova „Sudetoněmecká strana“ získala v komunálních volbách 1938 92 % německých hlasů. Pravděpodobně nebyli všichni německonacionální a antisemiti. O skutečném smýšlení se dá pouze spekulovat.

20. Ve skutečnosti žilo v Žatci v květnu 1939 již jenom 91 tzv. rasových Židů podle Norimberských zákonů. Tento počet obsahuje i tzv. Židy 2. stupně (Výstava spolku Förderverein der Stadt Saaz/ Žatec e. V. v regionálním muzeu v Žatci v listopadu 2010, www.zatec-zide.eu).

21. Od března 1938, tedy ještě před připojením k říši, docházelo na mnoha místech k výtržnostem proti židovským spoluobčanům. Varovně jim bylo poukázáno na perzekuci Židů v Rakousku a byl na ně vyvíjen tlak k prodeji majetku a útěku. Mnoho Židů si vzalo tuto „radu“ k srdci, protože se cítili v Sudetech bez ochrany. Po připojení byli Židi nuceni podepsat prohlášení o „dobrovolném“ odchodu.

22. Židé, kteří zůstali, byli vyřazeni se svobodných povolání a hospodářského života. Jejich majetek byl „arizován“, došlo k nucenému prodeji pod cenou Němcům „Volksgeossen“. Později byli transportováni do koncentračních táborů a až na malou část, kteří se mohli zachránit nebo byli zachráněni, byli všichni zavražděni.

23. Žatecký kronikář Adolf Seifert, *Die Stadt Saaz im 19. Jahrhundert* („Město Žatec v 19. století“), 1902, si však stěžuje, že již koncem

19. století získaly antisemitské a antiliberální proudy mezi českými Němci na síle (s. 495). V roce 1898 byl redaktor radikálních německých a antisemitských novin s názvem „Nacionální noviny“ vypovězen z města Žatce. V roce předtím došlo v Žatci k německé nacionální vzpouře a věcným škodám, které měly soudní dohru ve Vídni.

24. Od března 1938 docházelo na mnoha místech k výtržnostem proti Židům, Čechům a sudetoněmeckým sociálním demokratům, kteří jako „národně nespolehliví“ byli nepřátelé tehdy již s Hitlerem spojené Sudetoněmecké strany.

25. Skutečně opustilo na podzim 1938 400.000 Čechů Sudety, asi 290 000 jich zůstalo. Pro ně neexistovala žádná menšinová ochrana. Všechny vyšší a převážná část obecných škol byla zrušena, všechny české nadpisy byly odstraněny a mohly vycházet pouze jedny české noviny.

26. Další smutnou kapitolou následně Československé pomnichovské vlády bylo, že odmítala poskytnout ve zbytku republiky protivníkům Hitlera azyl. Byli posláni nazpět a přenecháni svým pronásledovatelům.

27. Následně, když matka Petera Klepsche oznámila u policie požár v synagoze, vyrukovali žatečtí požárníci a oheň uhasili. A tak byl zničen pouze vnitřní interiér a budova zůstala městu uchována a zdobí město ještě dnes. Synagoga byla postavena v letech 1871/72 a byla tehdy jedna z největších synagog v Čechách. Podrobnější informace na internetových stránkách výstavy „Židé na Žatecku“ www.zatec-zide.eu. Zničení synagogy a židovské obce v Žatci nacisty se prolíná až do dnešní doby, kdy v Žatci není již žádná židovská obec.

28. 15. března vpochozovaly německé jednotky do tzv. zbytku Československé republiky a den na to proklamoval Hitler na pražském hradě „Protektorát Čechy a Morava“. Okupace byla deklarována jako „uklidňovací akce“. Jako záminka byly používány údajné vnitropolitické problémy, například snaha Slovenska o autonomii a zahraniční problémy s Polskem a Maďarskem. Ve skutečnosti považoval Hitler Mnichovskou dohodu jako porážku, protože jeho prvotním cílem bylo od začátku zničení Československa.

29. První sovětské vojáky se objevili v Žatci již 9. května 1945, tedy druhý den po německé kapitulaci. Vzhledem k posunutí časové zóny byla kapitulace pro SSSR teprve 9. května. Příměří mezi velitelem německých jednotek a revolučním národním výborem bylo uzavřeno již den předtím za příslib volného odchodu německých jednotek.

30. Jak vyplývá z výpovědi vojenského rozvědčíka Zíchy (Petrova) ve vyšetřovací komisi, nebylo to dobré znamení: „Neboť jsme při koncentraci [Žatečanů] zasahovali do oblasti, která byla v kompetenci Sovětské armády, museli jsme toto domluvit s místním velitelem Sovětské armády. Velitel dal své svolení ... a dal svým jednotkám rozkaz, aby se na několik dní stáhly ze Žatce, aby nedošlo k nějakému nedorozumění, které by československý velitel nemohl ovládnout.“

31. Byly to jednotky 1. československého armádního sboru pod velením generála Ludvíka Svobody, které bojovaly společně se Sovětskou armádou. Svoboda se stal po válce v roce 1945 ministrem obrany, kterým zůstal až do roku 1950. V roce 1968 během „Pražského jara“ se stal prezidentem republiky.

32. Viz k tomu poznámka 298 na straně 168.

33. Podle zprávy vrchního soudce Dr. Freyera z 3. března 1951 byli v žatecké věznici svévolně týráni němečtí zajatci a došlo také k usmrcení. Ze 150 zajatců byli vyřazeni kandidáti na smrt, kteří na rozkaz „policijního kapitána Marka“ museli pěšky do Postoloprte, na cestě byli bičováni. Dorazili v noci. (Dokumenty o vyhnání sudetských Němců – Dokumenty zur Austreibung der Sudetendeutschen, hg. von der Arbeitsgemeinschaft zur Wahrung sudetendeutscher Interessen, 4. Aufl. München 1952, s. 106).

34. Podle zprávy vrchního soudce Dr. Freyera z 3. března 1951 na rozkaz v češtině „všechno na své místo“ část lidí vstala a část zůstala sedět a hned na to se začalo střílet do zajatců. Ti, co přežili, museli mrtvé a raněné házet do protistřepinového granátového příkopu na dvoře, který sloužil jako latrina. Z kulometu pak byli v něm zastřeleni ti, kteří ještě žili (Dokumenty o vyhnání sudetských Němců – Dokumenty zur Austreibung der Sudetendeutschen, hg. von der Arbeitsgemeinschaft zur Wahrung sudetendeutscher Interessen, 4. Aufl. München 1952, s. 106-107).

35. Klepsch líčí podrobně smrt Langera ve své výpovědi na stránce 156. Dr. Freyer toto též popsal, ovšem mylně udal až následující den.

(*Dokumente zur Austreibung der Sudetendeutschen*, hg. von der Arbeitsgemeinschaft zur Wahrung sudetendeutscher Interessen, 4. Aufl. München 1952, s. 110). Rudolf Fischer, „Hrůzovláda Čechů v Postoloprtech“, (*Die Schreckensherrschaft der Tschechen in Postelberg*), strojopisný manuskript 1950, zde potvrzuje časové údaje pana Klepsche.

36. Klepsch líčí i tuto událost podrobně ve své výpovědi (s. 332), též Dr. Freyer (*Dokumente zur Austreibung der Sudetendeutschen*, 1952, s. 108) s dalšími detaily k pětidennímu týráni. Výpovědi Petera Klepsche a Dr. Freyera se převážně obsahově shodují, nehledě na minimální chronologické odchylky.

37. Členové NSDAP.

38. Klikatý příkop na obranu proti granátovým střepinám při lokálním zásahu. Podle výpovědi Marka (s. 187 a Zelenky (s. 208) se však jedná údajně o protitankový příkop „asi 4 až 5 m široký a přibližně 6 m hluboký“.

39. Masové popravy se konaly v noci a ne přímo v kasárnách, stříly a salvy ale byly slyšet. K tomu srovnání výpovědi Petera Klepsche s. 333 a *Dokumente zur Austreibung der Sudetendeutschen*, 1952, s. 110-105.

40. Guardian, lat. Guardianus, „strážce“ = titul přednosta kapucínského nebo františkánského řádu. K smrti pátera Maximiliana (světské jméno Josef Hilbert) viz s. 320.

41. Viz výpověď s. 334.

42. Toto vychází z výslechů, které byly provedeny 30.-31. července v Žatci. Marek měl službu v Postoloprtech do 17. června 1945, udal, že do Postoloprte bylo odvedeno z Rvenic (15), z Výškova (25), z Vrbky (přibližně 5) a z Břvan (přibližně 25), kde byli „popraveni“. Krátce před svým propuštěním dále udal Marek, že přišlo „přibližně 300 SS mužů“ z Chomutova, se kterými se děly hrozné věci a následně byli zastřeleni. František Kočí, který byl dozorce v Postoloprtech do poloviny srpna, udal, že průběžně byli přiváděni, dodáváni a odváděni lidé, ale o střílení nic nevěděl a neslyšel. Ve zprávě ministrovi Noskovi z 2. července 1947 se poznamenává, že popravy se konaly „přibližně od 29. května až do poloviny června 1945, a že popravy náhle úplně přestaly“. Ve vyšetřovacím protokolu oblastní úřadovny StB Most z 13. srpna 1947 je počít obětí na Žatecku vyčíslen minimálně ve výši 1200 osob. O čtyři roky později jsou ve výpovědi kapitána rezervy Vasilje Kiše z 2. května dokumentovány další popravy civilistů a válečných zajatců ve vysokém počtu. Jelikož byly exhumace předčasně přerušeny, dnes již není možné skutečný počet obětí zjistit. Rudolf Fischer (*Die Schreckensherrschaft der Tschechen in Postelberg*, 1950), kterého údajně ale „Češi v roce 1947 ujistili, že v Postoloprtech nechalo 2000 lidí svůj život. Neboť k obětem Žatecka je nutno počítat též příslušníky armády, policie a SS, kteří při stahování z protektorátu byli rozptýleni a v Postoloprtech byli prostě jednoduše zabití nebo zastřeleni“.

43. V obci Vadkovice u Kadaně, která čítala v roce 1840 16 domů, bylo zastřeleno 8 osob („Oběti na životech na Žatecku“ viz s. 350 nn.).

44. Kounov (1939 852 obyvatelů), zde byl jeden muž zastřelen, dva zemřeli v táboře Rakovník a jedna rodina spáchala sebevraždu.

45. Míněna je tradiční a současná terminologie správních útvarů, například okres Žatec, jak bylo pojmenováno již za Rakousko-Uherska, v letech 1938-1945 byly tyto správní útvary předběžně pojmenovány jako kraje.

46. Tomáš Staněk, „Persekuce 1945“, Praha 1945 (*Verfolgung 1945. Die Stellung der Deutschen in Böhmen, Mähren und Schlesien (außerhalb der Lager und Gefängnisse)*. Wien, Köln, Weimar (Verlag Böhlau) 2002).

47. Proskription = v antickém Římu zavržení osoby, znamenalo zbavení všech práv a majetku. Toto zavržení bylo oznámeno na veřejných listinách a rovnalo se výzvě k vraždě.

48. Karel Hás (původně Karl Haas), již dříve trestaný, se představil v květnu 1945 u revolučního Národního výboru a byl pověřen policejními úkoly jako vedoucí bezpečnostního referátu. Na základě žaloby z podezření krádeže a zpronevěření byl z této funkce odvolán, nabyl ale místo národního správce v žateckém velkoobchodu chmelem (viz k tomu „předběžná zpráva z 28. července 1947, S 174, a „zpráva Státní bezpečnosti Most“, s. 241).

49. Viz poznámka 31.

50. V letech 1868 až 1880 vyslechlo asi 16.000 Čechů výzvu ruského cara ke kultivaci Volyně (dnes Ukrajina), který jim nabízel finanční a

daňové pobídky. V Sovětském svazu se dostali do konfliktu s komunistickým režimem Stalina. 13. října 1946 byla podepsána s Benešem a Stalinem v Moskvě smlouva o repatriaci volyňských Čechů, která umožnila návrat asi 200.000 volyňských Čechů v roce 1947, kteří byli převážně nastěhováni do oblastí, kde byli vyhnáni Němci. Čeští komunisti rozpustili v roce 1957 jejich svaz, protože se mimo jiných důvodů též obrátil proti kolektivizaci zemědělství.

51. Politruk = sovětský důstojník, jehož náplní práce byl dohled na jednotku i jejím velitelem z hlediska prosazování politiky komunistické strany. Bez jeho souhlasu nemohl tehdejší velitel prakticky vydat žádný rozkaz.

52. Podle Petera Klepsche sdělili někteří Žatečané, že za svůj život děkují Markovi, například učitel Rudolf Fischer, s jehož synem byl spřátelen (k tomu Fischer ve svém strojopisném manuskriptu „Hrůzovláda Čechů v Postoloprtech“: „Proč Marek nás ušetřil, je těžko říci“, Klepsch dále líčí, že v pozdním létě 1945 viděl Marka na ulici v železnicích na rukou. Přitom mu řekl: „Tak to dopadá, když se někdo zastává Němců.“ Marek sám udal ve výslechu 1947, že byl od 19. června do 18. srpna na rozkaz kapitána Kouby ve vazbě, protože údajně nosil neoprávněně zbraň. Také mu bylo vyčítáno, že nepopravil čtyři lidi a zneužil úřední pravomoci, protože prý údajně nebyl oprávněn podepisovat propustky, přestože byl velitel tábora (k tomu strana ...). U Čechů měl Marek špatnou pověst nejen vzhledem k jeho lumpárnám, ale že platil koncem války jako udavač pro „Henleinovy lidi“. Svědek Zelenka ale naopak jmenuje Marka jako „spolehlivého, dobrého Čecha“ (srovnání výpovědi předsedy národního výboru Tomáška, s. 199 a rektora školy Zelenky s. 208).

53. Tito bratři, z nichž se jeden jmenoval Jaromír, jsou vidět na fotografii s Markem a třemi dalšími osobami (viz s. 155). V českých dokumentech se tato jména nenalézají, jsou ale z různých výpovědí německých pamětníků známé.

54. Lidice, obec 20 km západně od Prahy byla v roce 1942 jako pomsta za atentát na zástupce říšského protektora Čech a Moravy Reinharda Heydricha vypálena. Ze 465 obyvatel byli všichni muži a mladiství zastřeleni a ženy a děti zavražděny nebo zavražděny do říše.

55. Němečtí historici mluví například o maximálně 220 obětech v Ústí nad Labem, čeští historici o 43-100 mrtvých (Peter Steinkamp, *Ausig 1945* („Ústí nad Labem 1945“), in: *Gerd R. Ueberschär* (Hg.): *Orte des Grauens. Verbrechen im Zweiten Weltkrieg*. Darmstadt 2003, s. 16.)

56. Viz poznámka 43.

57. Mezi 31. květnem a 12. červnem bylo popraveno v Kadani, částečně veřejně, 54 Němců. Tyto popravy byly oznámeny veřejnou vyhláškou v německém a českém jazyce (Spisy StB Most ABS-A, f A / 1, kat. 57, i. j. 1765). Ze zprávy oblastní úřadovny StB Most z 21. srpna vychází, že bylo popraveno celkem 72 osob, všechny německé národnosti a „převážně funkcionáři NSDAP a příslušníci SS“. Jako důvod byl označen odboj německého obyvatelstva proti obsazení města. Pamětník Franz Müller (s. 347) líčí trýznění, kterému mladiství byli vystaveni za údajné příslušenství k Werwolfům (viz poznámka 60).

58. Stanislav Děd, „Tenkrát v Chomutově- Češi a Němci v květnu a červnu 1945“. Katalog výstavy dokumentů. Radnice Chomutov 19.4. -23. 6. 2007. Viz také pamětník Ottokar Kremen, s. 343 nn.

59. *Dokumentation der Vertreibung der Deutschen aus Ost-Mitteleuropa. In Verbindung mit Werner Conze, Adolf Diestelkamp, Rudolf Laun, Peter Rassow und Hans Rothfels bearbeitet von Theodor Schieder. Band IV/ 2, Die Vertreibung der deutschen Bevölkerung aus der Tschechoslowakei, Band 2, Dokument 59. Hg. Bundesministerium für Vertriebene, Flüchtlinge und Kriegsgeschädigte 1957* (Dokumentace vyhnání Němců z východní a střední Evropy. Zpracoval Theodor Schieder ve spolupráci s Werner Conze, Adolf Diestelkamp, Rudolf Laun, Peter Rassow a Rothfels. Svazek IV / 2, Vyhnání německého obyvatelstva z Československa, svazek 2, Dokument 59. vydaný spolkovým ministerstvem pro vyhnance, běžence a poškozené válkou 1957).

60. Werwolfové byla německá záškodnická organizace, která byla založena v září 1944 říšským vůdcem SS Heinrichem Himmlerem, v obyvatelstvu ovšem neměla velkou odezvu. Po Hitlerově smrti zakázal nástupce admirál Dönitz její činnost 5. května a označil další jejich akce jako ilegální. Jejich pojmenování werwolf – vlkodlak je odvozeno od mýtického zjevení, napůl člověka, napůl šelmy, která se živí lidskou krví.

61. Doslovný překlad zní („Němci poslouchali jako hodiny“, viz s. 180).

62. Dr. Petrášek byl v letech 1926-1938 advokát v Žatci a v roce 1945 předseda správní komise. Při výslechu před komisí vypovídal: „Znali jsme tyto lidi, kteří byli zastřeleni, byli to všichni náckové. Zde v Žatci byla základna nacistů, zde začal Henlein svoji činnost“ (Viz s. 184). Tím zdůvodnil tento masakr, který údajně nezanechal negativní dojem u českého obyvatelstva. Sice tomu tak nebylo, ale ilustruje to kolektivní vidění Čechů o svých německých spoluobčanech.

63. Dukelský průsmyk na Slovensku v Karpatech na hranici s Polskem. Zde proběhla v září a říjnu 1944 tvrdá bitva s německými jednotkami. Svobodova armáda během této vysoce ztrátové vojenské operace vkročila jako první jednotka na území Československa.

64. Podle Marka měl kapitán Černý „rozkaz z nejvyššího velitelství OBZ postřílet pokud možno nejvíce Němců“, viz s. 188. Přitom se nesmí přehlédnout, že Postoloprty byly koncem května 1945 hlavním stanovištěm 1. divize, nově založené jednotky československé armády. S tímto rozhodnutím položilo ministerstvo obrany logistické základy pro nadcházející „zajištění“ a „očistění“ severozápadního českého pohraničí. Postoloprtské „předsunuté velitelství“, složené se tří jednotek, patřilo k předvoji regulérního vojska a jednalo přípravně zřejmě v tomto smyslu a nutnosti vyplnit tento úkol (viz k tomu Adrian von Arburg, *Abschied und Neubeginn* („Rozloučení a nový začátek“). *Der Bevölkerungswechsel in den Sudetengebieten nach 1945. In: Als die Deutschen weg waren* (Tam převážně s. 194-200).

65. Že by ze strany československé vlády existoval záměr nebo úmysl k systematickému vyhlazení (genocidy) českých Němců, není z dnešního vědeckého bádání doloženo a je rozhodně a většinou v německé a české historické vědě popíráno. Také zde předložené vládní dokumenty toto nepotvrzují. Nedá se však popírat, že připuštěním a podporou „divokého vyhnání“ byly tyto akce schvalovány vládou, kde bylo bráno v úvahu nejen usmrcení mnoha tisíc nevinných lidí, s politickým záměrem prosadit na Postupimské konferenci vyhnání Němců. Přesto se musí poznamenat, že v devadesátých letech vyšetřovalo státní zastupitelství v Ústí nad Labem akci Postoloprty z podezření spáchání na genocidu (Mladá Fronta DNES 11.7.2002).